

УДК 332.122.54 : 339.92

JEL Classification: E01, F63, F64, Q01, Q57

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-3.83.01>

А.В. Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича,

м. Чернівці,

О.М. Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,

м. Чернівці

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: ДИСКУРС ГЛОБАЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ ТА КОНЦЕПЦІЙ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Україна обрала шлях європейської інтеграції, підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, ставши таким чином на шлях впровадження амбітних та складних реформ, всеосяжна мета яких полягає у досягненні економічного зростання та поліпшення якості життя громадян. При цьому основою моделі європейської інтеграції виступає процес конвергенції, а економічне зростання, яке є основою цього процесу, супроводжується негативним впливом на навколишнє середовище.

Мета дослідження – визначення впливу економічного зростання на навколишнє середовище.

Методологія. Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою загальнонаукових методів дослідження, а саме: аналізу, систематизації та узагальнення. Методологічну основу дослідження складають логічно-діалектичні методи наукового пізнання, методи системного аналізу, а також спеціальні методи, зокрема методи аналізу та синтезу.

Результати. У статті проаналізовано вплив економічного зростання на навколишнє середовище. Досліджено взаємозв'язок між економічним зростанням та навколишнім середовищем, який можна зобразити у вигляді казуальної циклічної діаграми. Проаналізовано концепції, політики, ініціативи та інші документи, спрямовані на забезпечення еколого-економічного зростання. Висвітлено термінологічний апарат еколого-економічного зростання. Визначено дефініції «зеленого зростання»

міжнародними організаціями. Проаналізовано форми економічного зростання, які впливають на навколишнє середовище. Наведено часову діаграму еволюції еколого-економічних концепцій. **Практичне значення.** Запропоновано діаграму, яка ілюструє взаємозалежність циклів зростання споживання, економіки, вичерпування ресурсів та навколишнього середовища. Доведено, що сталий розвиток і «зелене зростання» є різними концепціями, а останнє не містить соціальної компоненти та базується тільки на екологічних та економічних складових.

Перспективи подальших досліджень. На основі термінологічного дискурсу глобальних ініціатив еколого-економічного зростання виявлено диспут щодо суттєвої різниці у термінах «зростання» та «розвиток», що потребує подальших досліджень.

Ключові слова: сталий розвиток, інтеграція, еколого-економічне зростання, економічне зростання, навколишнє середовище.

Кількість джерел: 26; кількість таблиць: 1; кількість рисунків: 4.

Andrii Verstiak, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi

Oksana Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

ECOLOGICAL AND ECONOMIC GROWTH: A DISCOURSE OF GLOBAL INITIATIVES AND CONCEPTS

Summary

Ukraine has chosen the path of European integration by signing the Association Agreement between Ukraine and the EU in 2014, thus setting itself on the path to implementing ambitious and complex reforms, the overarching goal of which is to achieve economic growth and to improve the quality of life of citizens. At the same time, the process of convergence is the basis of the European integration model, and economic growth, being the basis of this process, is accompanied by a negative impact on the environment.

The article analyzes the impact of economic growth on the environment. It explores the

relationship between economic development and the environment which can be pictured as a casual cycle diagram. The concepts, policies, initiatives and other documents aimed at ensuring environmental and economic development are analyzed. The terminological apparatus of ecological and economic growth has been enlightened. A definition of "green growth" has been introduced by international organizations. Forms of economic development influencing the environment are analyzed. An hourly diagram of the evolution of ecological and economic concepts has been developed.

Practical significance. One of the practical advantages of the work is a proposed diagram illustrating the interdependence of the growth cycles in consumption, economy, resource depletion and the environment. This study proves that sustainable development and "green growth" are various concepts, and the latter does not contain a social component and is based only on environmental and economic components.

Based on a terminological discourse of global initiatives for ecological and economic growth, the authors have promoted a dispute regarding a significant difference in terms of growth and development, requiring further research.

Keywords: sustainable development, integration, ecological and economic growth, economic growth, an environment.

Number of sources – 26; number of tables – 1; number of drawings – 4.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що на сьогодні розроблено потужні глобальні ініціативи та концепції (насамперед, Глобальні цілі сталого розвитку ООН 2015-2030 [10] та Європейський зелений курс 2050 [11]), амбітною метою яких є вирішення проблем забезпечення балансу між економічним зростанням та використання ресурсів, наукові дискусії щодо даної проблематики і досі продовжуються. А це, в свою чергу, вимагає подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на численні еколога-економічні ініціативи, метою яких є балансування економічного зростання та його екологічних наслідків, людство перейшло низку планетарних та екологічних меж, які були визначені Й. Роктрером та іншими [2] ще в 2009 році, а саме: зміна клімату, швидкість втрати біорізноманіття, зміни глобальних циклів обігу азоту та фосфору, швидкість руйнування озонового шару, швидкість окислення океанів, водокористування, землекористування, вміст аерозолів в атмосфері, хімічне забруднення навколишнього середовища. Проте, як свідчать автори

публікацій [12-13], декаплінгу економічного зростання від споживання ресурсів та екологічного навантаження так і не відбулось. Й.Роктрер, В. Стеффен та інші автори в своєму дослідженні [3] зробили висновок, що період після 50-х років минулого століття став унікальним періодом в історії людства безпрецедентних і прискорених людиною глобальних соціально-економічних та екологічних змін, який став відомим як «велике прискорення».

Еколого-економічна література, що присвячена аналізу взаємозв'язків між економічним зростанням та забрудненням навколишнього середовища, безумовно, має велику кількість результатів, однак незважаючи на це, багато завдань залишається відкритими [4]. Справді, як стверджують Брок та Тейлор [5], взаємозв'язок між економічним зростанням та викидами шкідливих речовин є і, можливо, буде залишатися завжди суперечливим. Ще в 1970-х рр. відомий економіст Медоуз [6] зазначив, що безперервного економічного зростання неможливо досягти в майбутньому, оскільки воно має згубний вплив на навколишнє середовище через збільшення забруднень, вичерпування невідновлюваних ресурсів та надмірного використання відновлюваних ресурсів; науковець також наголосив, що досягнення довгострокового стійкого економічного зростання є неможливим, оскільки навколишнє середовище виступає як обмеження економічних систем.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою даної статті є визначення впливу економічного зростання на навколишнє середовище. Для досягнення поставленої мети слід виконати наступні завдання: визначити сутність та зміст поняття «навколишнє середовище»; виявити взаємозв'язок між економічним зростанням та забрудненням навколишнього середовища; виявити й охарактеризувати пріоритети інтеграції України щодо питань

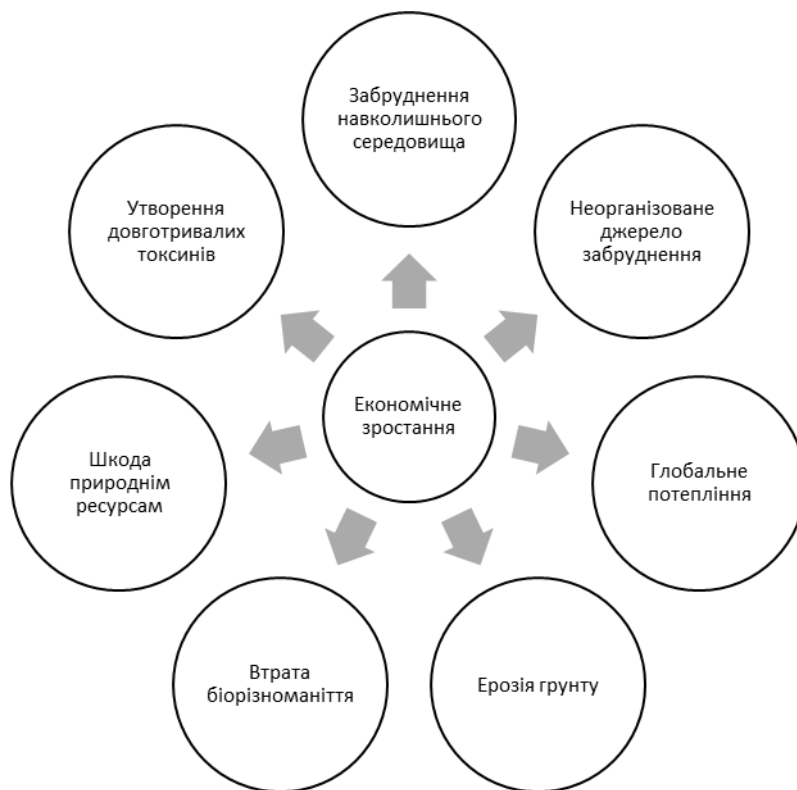
охорони довкілля в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження Україна обрала шлях європейської інтеграції, підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, ставши таким чином на шлях впровадження амбітних та складних реформ, всеосяжна мета яких полягає у досягненні економічного зростання та поліпшення життя якості життя громадян. При цьому основою моделі європейської інтеграції виступає процес конвергенції, а економічне зростання, яке є основою цього процесу, супроводжується негативним впливом на навколишнє середовище. Виходячи з цього, Угода про асоціацію, одна з частин якої присвячена еколого-економічним аспектам, є основним фундаментальним інструментом не тільки соціально-економічної конвергенції України та ЄС, але і потужним стимулом для реформування еколого-економічної політики на європейських засадах та забезпечення її інтегрованого характеру. В цьому контексті варто підкреслити тезу ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля»: «Інтеграція України до Європейського Союзу повинна бути максимально вигідною для питань охорони довкілля в Україні, зокрема шляхом формування нового законодавства, політики та практики європейського взірця. Ми просуваємо ефективну імплементацію екологічних зобов'язань України в рамках двосторонніх відносин Україна-ЄС (через Угоду про асоціацію) та в рамках багатосторонньої євроінтеграційної співпраці (через ініціативи Європейської політики сусідства та Східного партнерства)» [1].

Вплив економічного зростання на навколишнє середовище відображається у збільшенні споживання невідновлюваних ресурсів, підвищенні рівня забруднення, глобальному потеплінні та потенційній втраті середовищ існування (рис. 1).

З іншого боку, не всі форми економічного зростання завдають шкоди навколишньому середовищу. Так, зі зростанням реальних доходів населення отримує більше можливостей спрямовувати

ресурси на охорону навколишнього середовища та пом'якшувати шкідливі наслідки забруднення. При цьому економічне зростання, що ґрунтується на інноваційних технологіях, може забезпечити більший обсяг виробництва при меншому забрудненні. І таких прикладів можна навести багато.

*Рис. 1. Вплив економічного зростання на навколишнє середовище**

*Джерело: авторська розробка.

На сьогодні уряди країн, політики, науковці, громадські організації та інші зацікавлені особи здійснюють пошук ефективних шляхів економічного зростання із врахуванням перерахованих планетарних, екологічних меж, а також його екологічних наслідків (рис. 1), що актуалізує вчення еколога-економічного зростання. Однак підкреслимо, що термін «еколога-економічне зростання» у вітчизняній науковій літературі використовується рідко. Відкритим

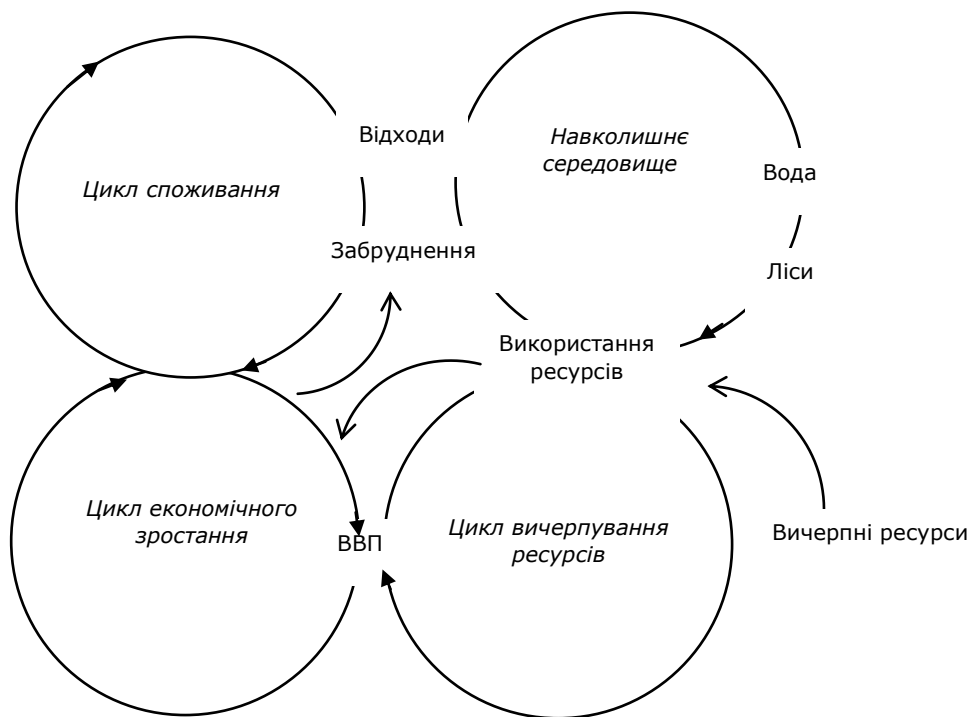
питанням залишається і його чітка дефініція та ознаки, що може бути здійснено через призму детального теоретико-методологічного аналізу глобальних ініціатив і концепцій, метою яких є забезпечення економічного зростання у гармонії із навколишнім середовищем.

Представники класичних шкіл [6] взагалі вважали, що єдиним шляхом зменшення негативного впливу економічної діяльності на навколишнє середовище є зменшення економічного зростання. Однак багато вчених відреагували негативно на такі скептичні погляди, оскільки вони не враховували, що коли країни збагачуються, населення стає більш вибагливе до стану навколишнього середовища та вимагає його покращення. Уряди, в свою чергу, мають більше ресурсів для зелених інвестицій/технологій з метою зменшення забруднення [7].

У найпростішій формі взаємозв'язок між економічним зростанням та навколишнім середовищем можна зобразити у вигляді казуальної циклічної діаграми, яка ілюструє взаємозалежність циклів зростання споживання, економіки, вичерпування ресурсів [8] та навколишнього середовища (рис. 2).

Так, економічне зростання країни (ріст ВВП) підвищує добробут населення та якість життя загалом, однак для того, щоб рости, економіка повинна використовувати природні ресурси (в т. ч. вичерпні), виділяючи при цьому відходи, які забруднюють навколишнє середовище; у процесі споживання також утворюються відходи (рис. 2). Зазначений «контрбаланс» порушує основу, на якій базується економічне зростання, і в довгостроковій перспективі призводить до негативних наслідків в економіці, навколишньому середовищі та суспільстві. Рис. 3. відображає зазначену глобальну тенденцію на основі відповідних репрезентативних індикаторів. Оскільки економічне зростання тісно пов'язане зі розширенням виробництва, споживанням та використанням ресурсів, що згубно впливає на природне середовище, то можливість досягнення

тривалого, абсолютного відокремленого економічного зростання та зменшення його негативного впливу на навколишнє середовище у глобальному масштабі є доволі сумнівною. Ця теза доводиться візуальним зображенням (рис. 3) зростання рівня ВВП, шкідливих викидів та споживання енергії суттєво зріс, а також наявною високої кореляції між ними. Хоча населення і подвоюється приблизно кожні 43 роки [8], темпи зростання CO₂ (одного з основних парникових газів у глобальному потепленні) значно вищі: з початку 2000-х років темпи його зростання приблизно в 2-2,5 рази були вищими, ніж у 1990-х рр.

*Рис. 2. Взаємозалежність циклів зростання**

*Джерело: авторська розробка.

Абсолютне зменшення тиску та впливу на навколишнє середовище повинно відбуватись на основі фундаментальних перетворень в інший тип економіки та суспільства, а не поступового збільшення ефективності в межах усталених систем

виробництва та споживання.

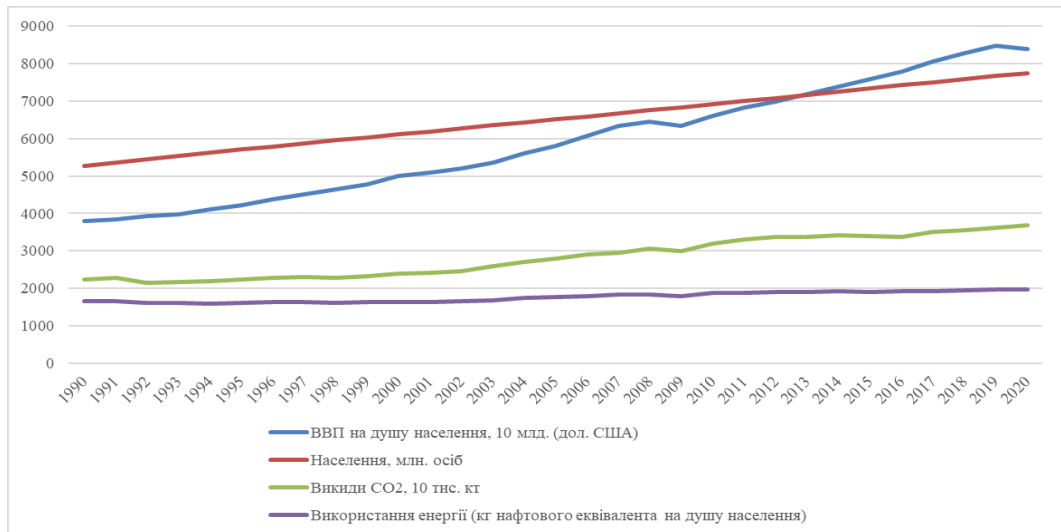

Рис. 3. Окремі індикатори зростання, світ

*Джерело: World development indicators [9].

Справді, історично склалось так, що економічна думка зосереджувалась на економічному зростанні, а соціальні та екологічні проблеми розглядались як зовнішні фактори. Однак за останні десятиліття відбулась велика кількість ініціатив щодо «переосмислення економіки» та розвитку теоретичних перспектив, що поєднують увагу до законних потреб сучасного суспільства з необхідністю трансформації до сталого майбутнього. Для того, щоб краще зрозуміти викладену тезу, розглянемо еволюцію взаємозв'язку між економікою та навколишнім середовищем. Так, Е. Зервас [14] виділяє 3 періоди. Перший період пов'язаний з повним (або майже) ігноруванням стану навколишнього середовища. На початку історії людства навколишнє середовище було ворожим місцем, де мета кожного полягала у тому, щоб вижити. Протягом тисячоліть людині вдавалось не лише вижити, але й домінувати над природою. Людська діяльність суттєво погіршила стан навколишнього середовища і, як наслідок, активізувались процеси

глобального потепління та зміни клімату.

Другий період ототожнюється з дилемою «захист навколишнього середовища чи економічне зростання?». Як стверджує Е. Зервас [14], протягом останніх кількох десятиліть суспільство перейшло до того так званого другого екологічного періоду. У цей період було отримане повне розуміння, що економічне зростання загалом негативно впливає на навколишнє середовище, а створений в цей період потужний соціальний тиск призвів до покращення навколишнього середовища або, принаймні, його погіршення почало уповільнюватись. Однак, з іншого боку, захист навколишнього середовища передбачає витрати, а ці витрати неминуче уповільнюють економічне зростання економіки. Дилема очевидна: захист навколишнього середовища чи зниження темпів економічного зростання? Уряди західних країн віддавали перевагу сценарію економічного зростання [3]. Наприклад, у цей період задокументовані офіційні заяви про те, що, стан докільля не такий вже і поганий. Прикладом цього є історична фраза президента Греції в 1977 р. Костянтиноса Стефанопулоса «Покажіть мені хоча б одного померлого від смогу», заявивши, що смог не має шкідливих наслідків. Всього через кілька років від поєднання тепла та смогу померло більше понад 1500 жителів Афін.

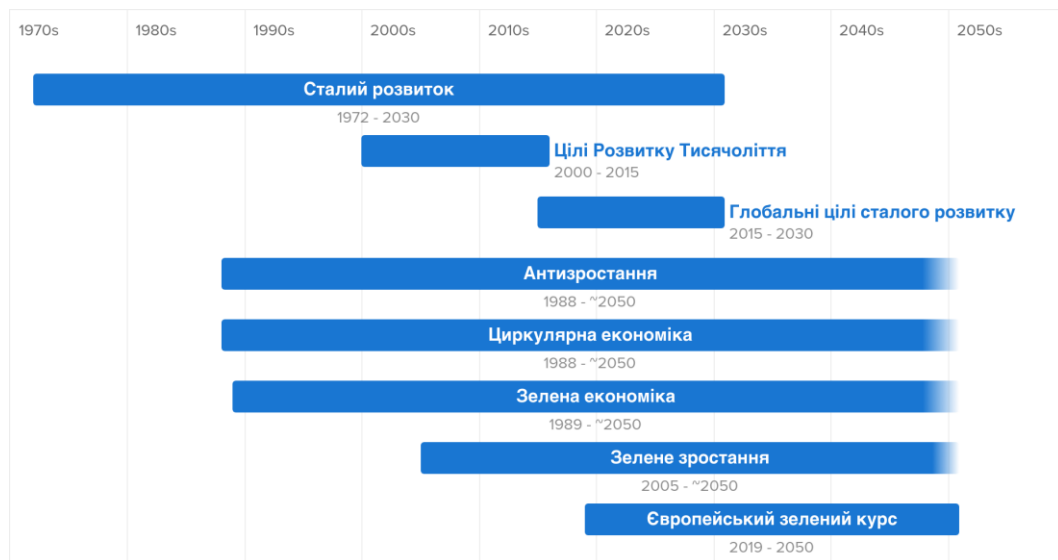
Третій період Е. Зервас [14] ототожнює із концепцією сталого розвитку, концептуальні основи якої з'явилися під час Стокгольмської конференції 1972 р., а в науковий простір потрапила в кінці 1980-х р. як широкий спектр дисциплін після публікації доповіді «Наше спільне майбутнє» 1987 року. У доповіді узагальнено досягнення та невдачі людства у ХХ столітті, а також визначено сталий розвиток як можливий шлях покращення ситуації, що склалась. Згідно із загальноприйнятим і часто цитованим визначенням, сталий розвиток – це розвиток, який «відповідає потребам сьогодення, не завдаючи шкоди здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [15]. Однак, як зазначає Ю.

Шкодкіна, «незважаючи на значну кількість науково-теоретичних і прикладних досліджень, проведених за даною тематикою, єдиного загальноприйнятого визначення сталого розвитку немає. Тлумачення різняться залежно від вибору предмету, об'єкта дослідження, від сфери застосування поняття тощо» [16]. І тут варто погодитись з Р. Білоскурським [17], який зазначає: «На противагу сталому економічному розвитку, поняття сталого розвитку більш концептуальне. Воно вказує на сферу дотримання цілей сталого розвитку – виробничих і супровідних процесів, які визначають тип економіки». Оскільки в науковій літературі присутня велика кількість публікацій з наукового дискурсу сутності сталого розвитку (зокрема в праці [17] здійснено детальний його аналіз), то в межах даного дослідження на цьому зупинятись не будемо.

Проте мусимо зазначити, що на початку 2000-х років тренд у напрямку сталого розвитку суттєво уповільнився [18]. Практичні заходи, які реалізовувались урядами країн у контексті сталого розвитку, виявились неефективними у запобіганні глобальних змін у навколишньому середовищі. Сталий розвиток став лише одним із багатьох зобов'язань держав, тому в даній ситуації виникла потреба (на той час ще неформально) в «новому шляху» [19]. Це призвело до появи великої кількості концепцій, політик, ініціатив та інших документів, спрямованих на забезпечення еколого-економічного зростання. Тому ототожнення третього періоду, який виділив Е. Зервас [14], розширимо відповідними еколого-економічними концепціями. Для зручності здійснення аналізу відобразимо їх розвиток у вигляді часової діаграми (рис. 4).

Аналізуючи еволюцію поширення еколого-економічних концепцій (рис. 4), зазначимо, що на сьогодні не сформовано комплексного погляду на ознаки та критерії їх взаємозв'язку, перш за все із сталим розвитком. Сказане зумовлює необхідність детального аналізу понятійно-термінологічного апарату наукових засад

дослідження зазначених «зелених» концепцій у контексті сталого розвитку. Відповідний аналіз здійснимо у порядку їх значення у досягненні Цілей сталого розвитку 2015-2030.

*Рис. 4. Еволюція еколого-економічних концепцій**

*Джерело: авторська розробка.

Концепція зеленого зростання виникла і була популяризована, як нова модель сталого розвитку з низьким рівнем викидів для азіатських країн, які стрімко розвивались [20]. Міжнародні організації (ОЕСР, ЮНЕП, Світовий банк), які просувають ідеї *зеленого зростання*, наголошують, що ця концепція є не заміною сталого розвитку, а способом його досягнення [21-23].

Згідно з визначенням ОЕСР [23], *зелене зростання* покликане стимулювати економічне зростання та розвиток, забезпечуючи при цьому збереження та раціональне використання природних активів, щоб вони продовжували надавати сировину, енергію, воду і різноманітні екосистемні послуги, на які покладається добробут країн [23].

Зелене зростання передбачає прискорення інвестиційних та інноваційних процесів, які виступають основою сталого розвитку та

забезпечують нові економічні можливості. Як зазначає Рейлі [24], поштовх до зеленого економічного зростання актуалізується заходами спрямування економіки на технології та моделі споживання, які створюють нові робочі місця та забезпечують економічне зростання, а також зменшують негативний вплив на навколишнє середовище. Концепція зеленого зростання акцентується на економічно вигідних способах зменшення негативного впливу на довкілля, що дозволяє здійснювати перехід до нових моделей розвитку з одночасним уникненням переходу критичних регіональних та глобальних екологічних меж. Стратегії зеленого зростання, розроблені на національному рівні, повинні заохочувати до екологічно безпечної поведінки бізнесу та споживачів, покращувати оптимальний перерозподіл робочої сили, капіталу і технологій в напрямку зелених технологій та забезпечувати мотивацію для розвитку екоінновацій.

Концепція зеленого зростання бере свій початок в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: на V Конференції міністрів з охорони навколишнього середовища та розвитку (MCED), що відбулася в березні 2005 року в Сеулі, 52 країни та інші зацікавлені сторони домовились вийти за межі риторики сталого розвитку та розвиватись шляхом «зеленого зростання» [24]. Для цього вони прийняли декларацію міністрів (Мережа Сеульської ініціативи щодо зеленого зростання) та регіональний план реалізації сталого розвитку [25]. Це стало початком більш широкого бачення «зеленого зростання», яке розглядалось як ключова стратегія досягнення сталого розвитку, а також Цілей розвитку тисячоліття (зокрема першої та сьомої цілей, які стосуються зменшення бідності та екологічної сталості) [25].

Підхід до зеленого зростання, прийнятий MCED, мав на меті гармонізувати економічне зростання та екологію, одночасно покращуючи екоефективність економічного зростання та посилюючи синергію між навколишнім середовищем та економікою.

Важливо підкреслити, що зелене зростання розглядалось міжнародною спільнотою, як основа виходу із кризи, зокрема фінансової кризи 2008 року [26].

Згодом численні міжнародні організації, аналітичні центри та науковці також звернули свою увагу на зелене зростання, включаючи Світовий банк. У лютому 2012 року Світовий банк разом з ЮНЕП, ОЕСР та Глобальним інститутом зеленого зростання ініціювали нову міжнародну платформу для обміну знаннями – Платформу знань про зелене зростання (Green Growth Knowledge Platform, GGKP), об'єднавши міжнародні організації, що підтримують та просувають ідеї зростання та зеленої економіки. GGKP мало на меті активізувати та розширити зусилля щодо виявлення та усунення основних прогалин у знаннях теорії та практики зеленого зростання, а також допомогти країнам у розробці та реалізації політики щодо переходу до зеленої економіки. Якщо говорити про дефініцію терміна «зелене зростання», то на сьогодні існує численна їх кількість, тому в табл. 1 наведено фундаментальний їх перелік, що визначені міжнародними організаціями:

Таблиця 1

Визначення дефініції «зелене зростання» міжнародними організаціями*

Джерело	Визначення
Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану ООН [13]	Зростання, яке акцентується на сталому економічному прогресі з метою забезпечення низьковуглецевого соціально-інклюзивного розвитку.
ОЕСР [21]	Покликане стимулювати економічне зростання та розвиток, забезпечуючи при цьому збереження та раціональне використання природних активів, щоб вони продовжували надавати сировину, енергію, воду і різноманітні екосистемні послуги, на які покладається добробут країн.
Світовий банк [25]	Зростання, при якому ефективно використовуються природні ресурси, мінімізуються забруднення та негативний вплив на навколишнє середовище, а також яке є сталим, оскільки враховує роль природокористування та природного капіталу.
Глобальний інститут зеленого зростання [27]	Це нова революційна парадигма розвитку, яка забезпечує економічне зростання з одночасним забезпеченням кліматичної та екологічної стійкості. Вона зосереджена на фундаментальних причинах цих викликів, одночасно забезпечуючи створення необхідних каналів для розподілу

*Джерело: досліджено автором.

Варто підкреслити, що у 2011 році під час форуму ОЕСР був наданий пакет документів, що входить до так званої «Стратегії зеленого зростання». Стратегія вважається корисним інструментом для створення нових зелених робочих місць, сталого використання природних ресурсів, підвищення енергетичної і матеріальної ефективності, а також правильної оцінки екологічних послуг [28]. Стратегія зеленого зростання, по-перше, повинна сприяти створенню та розробці нового фреймворку національних рахунків з урахуванням екологічних проблем та соціального добробуту. По-друге, вона повинна надавати конкретні інструменти та рекомендації для формулювання національної політики урядами країн з метою ефективного переходу до сталої економіки та досягнення сталого розвитку. По-третьє, вона повинна бути важливим джерелом інформації про шляхи забезпечення зеленого зростання в країнах, що розвиваються. По-четверте, Стратегія фокусується на проблемах зайнятості, включаючи можливості створення нових робочих місць як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, що є важливим з точки зору соціального виміру сталого розвитку. Розробка та реалізація національних стратегій зеленого зростання є важливою, оскільки вплив соціальних та економічних процесів на екосистеми спричиняє дисбаланс, створюючи ризики економічного зростання та процесів розвитку загалом. У перспективі метою національних стратегій та програм зеленого зростання має стати мотивація бізнесу та споживачів до більш екологічної діяльності, сприяння справедливому перерозподілу робочих місць, капіталу та технологій, а також забезпечення належних стимулів та підтримки у контексті розвитку екологічних інновацій [28].

Концепція зеленого зростання, подібно до сталого розвитку, передбачає, що захист навколишнього середовища не повинен відбуватися за рахунок зниження добробуту. Однак, на відміну від сталого розвитку, зелене зростання безпосередньо пов'язане з

вирішенням проблеми економічного зростання, в той час як концепція сталого розвитку не охоплює сумісність між зростанням та охороною навколишнього середовища, а також переоцінку первинної економічної мети, тобто розвитку. Зелене зростання не лише здійснює акцент на такій сумісності, але й передбачає, що захист навколишнього середовища може насправді сприяти підвищенню темпів зростання.

Висновки Отже очевидно, що сталий розвиток і зелене зростання є різними концепціями. Справді, під тиском суспільства, яке мало на меті отримати кращу якість навколишнього середовища та кращі умови життя у майбутньому, з одного боку, та підприємств, які мали на меті збільшення прибутку, з іншого боку, акцент «навколишнє середовище проти зростання» змістився на «навколишнє середовище та зростання». Відповідно, з'явилась концепція сталого розвитку, яка, як відомо, об'єднала три компоненти: навколишнє середовище, економічний розвиток та суспільство. Зазначимо, що зелене зростання не містить соціальної компоненти та базується тільки на екологічних та економічних складових. Хоча останній компонент, що логічно, тісно пов'язаний із суспільством, відсутність соціальної складової зеленого зростання очевидна порівняно зі сталим розвитком.

Список використаних джерел:

1. Soubbotina T. (2004). Beyond Economic Growth : An Introduction to Sustainable Development. URL: http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/beyondco/beg_all.pdf (дата звернення: 08.12.2021 р.).
2. Червяков І. М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 99-102.
3. Платформа знань цілей сталого розвитку. *United Nations*. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1629&str=green+growth> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
4. Pearce D., Markandya A., Barbier E. (1989) For a Green Economy. *Blueprint 1*. 208 p.
5. Pearce D. (1991) Greening the World Economy. *Blueprint 2*. 240 p.
6. Pearce D. (1994) Measuring Sustainable Development. *Blueprint 3*. 240 p.
7. Atkisson A. Life Beyond Growth. (2012) *The history and possible future of alternatives to GDP-measured Growth-as-Usual. OECD Global Forum on Measuring Well-Being for Development and Policy Making" New Delhi*. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=692&menu=35> (дата звернення: 08.12.2021 р.).

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

8. UNEP. (2010) Green Economy Initiative: Linkages to Sustainable Consumption and Production. URL: <http://www.unep.fr/scp/Marrakech/pdf/SCPGE%20Workshop%20presentation%20Steven%20Stone.pdf> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
9. Green Economy Coalition. (2010) Green, Fair and Productive: How the 2012 Rio Conference Can Move the World Towards Sustainability. URL: http://www.greenecomomycoalition.org/sites/default/files/documents/GEC_Rio2012_0510.pdf (дата звернення: 08.12.2021 р.).
10. International Chamber of Commerce (2012). Green Economy Roadmap. *A Guide for Business, Policymakers and Society*. № 213-18/8.
11. Endl A., Sedlacko M. (2012). National Sustainable Development Strategies – What Future Role with Respect to Green Economy? UNCSO Side Event Policy Brief, European Sustainable Development Network (ESDN), Vienna.
12. Lane R. (2010). The Crisis from the Point of View of Evolutionary Economics. *International Journal of Social Economics*. 37(6). 466–471. <https://doi.org/10.1108/03068291011042337> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
13. Малькова Т. Європейський зелений курс – не про екологію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3176901-evropejskij-zelenij-kurs-ne-pro-ekologiu.html> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
14. Представництво України при Європейському союзі. Європейський Зелений Курс. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
15. Schally H. (2020). The European Green Deal: delivering the European Commission's ambitions to decouple resource use from economic growth. URL: <https://www.oneplanetnetwork.org/european-green-deal-delivering-european-commissions-ambitions-decouple-resource-use-economic-growth> (дата звернення: 08.12.2021 р.).
16. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N., Hultink E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*. №143. Pp. 757–768.
17. Kneese A. (1988). The Economics of Natural Resources. *Population and Development Review*. № 14. Pp. 281-309.
18. Giampietro M. (2019). On the circular bioeconomy and decoupling: implications for sustainable growth. *Ecological Economy*. №162. Pp 143–156.
19. Weetman C. (2016). A circular economy handbook for business and supply chains : repair, remake, redesign, rethink. *London, United Kingdom: Kogan Page*. Pp. 25.
20. Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. (2016). A review on circular economy : the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *J. Clean. Prod.* №114. Pp. 11–32.
21. Schroeder P., Anggraeni K., Weber U. (2019). The relevance of circular economy practices to the sustainable development goals. *J. Ind. Ecol.* 23 (1). Pp. 77–95.
29. Sehnem S., Jabbour C.J.C., Pereira S.C.F., de Sousa Jabbour A.B.L. (2019). Improving sustainable supply chains performance through operational excellence: circular economy approach. *Resources, Conservation & Recycling*, vol. pp.149. 236–248. URL: https://pesquisa-eaesf.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/improving_sustainable.pdf
22. Demaria F., Schneider F., Sekulova F., Martinez-Alier J. (2013). What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*. №22 (2). Pp. 191–215 (дата звернення: 08.12.2021 р.).

23. Büchs M., Koch, M. (2017). *Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare*. Springer. URL: https://www.researchgate.net/publication/321520493_Postgrowth_and_Wellbeing_Challenges_to_Sustainable_Welfare (дата звернення: 08.12.2021 р.).
24. Каталіна Бірсану. Антизростання — екологічний метаболізм? URL : https://cedos.org.ua/researches/degrowth-an-environmental-metabolism/#politiki_evropejskogo_souzu_dla_realizacii_u_krainah_shidnogo_partnerstva (дата звернення: 08.12.2021 р.).
25. Cosme I., Rui S. O'Neill D. (2017). Assessing the degrowth discourse: A review and analysis of academic degrowth policy proposals. *Journal for Cleaner Production*, vol. 149, pp. 321-334.
26. Федорів П. Антизростання для людського процвітання. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/antyzrostannia-dlia-liudskocho-protsvitannia-0d474c31-8f94-4545-9537-767863527969> (дата звернення: 08.12.2021 р.).

References:

1. Soubbotina, T. (2004). *Beyond Economic Growth : An Introduction to Sustainable Development*. URL: http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/beyondco/beg_all.pdf (Accessed 08 December 2021 p.).
2. Chervyakov, I.M. (2015). *Ekonomichnyy rozvytok, ekonomichne zrostannya i faktory, yaki strymuyut' ekonomichne zrostannya Ukrayiny* [Economic development, economic growth and factors that constrain the economic growth of Ukraine]. *Investments: practice and experience*, vol. 6, pp. 99–102 (in Ukr.).
3. Платформа знань цілей сталого розвитку. *United Nations*. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1629&str=green+growth> (Accessed 08 December 2021 p.) (in Ukr.).
4. Pearce, D., Markandya, A., Barbier, E. (1989). For a Green Economy. *Blueprint 1*. 208 p.
5. Pearce, D. (1991). Greening the World Economy. *Blueprint 2*. 240 p.
6. Pearce, D. (1994). Measuring Sustainable Development. *Blueprint 3*. 240 p.
7. Atkisson A. Life Beyond Growth. (2012) *The history and possible future of alternatives to GDP-measured Growth-as-Usual. OECD Global Forum on Measuring Well-Being for Development and Policy Making" New Delhi*. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=692&menu=35> (Accessed 08 December 2021 p.).
8. UNEP. (2010) *Green Economy Initiative: Linkages to Sustainable Consumption and Production*. URL: <http://www.unep.fr/scp/Marrakech/pdf/SCPGGE%20Workshop%20presentation%20Steven%20Stone.pdf> (Accessed 08 December 2021 p.).
9. Green Economy Coalition (2010). *Green, Fair and Productive: How the 2012 Rio Conference Can Move the World Towards Sustainability*. URL: http://www.greeneconomycoalition.org/sites/default/files/documents/GEC_Rio2012_0510.pdf (Accessed 08 December 2021 p.).
10. International Chamber of Commerce (2012). *Green Economy Roadmap. A Guide for Business, Policymakers and Society*, vol. 213-18/8.
11. Endl, A., Sedlacko, M. (2012). *National Sustainable Development Strategies – What*

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Future Role with Respect to Green Economy? UNCSO Side Event Policy Brief, European Sustainable Development Network (ESDN), Vienna.

12. Lane, R. (2010). The Crisis from the Point of View of Evolutionary Economics. *International Journal of Social Economics*, vol. 37(6), pp. 466–471.

13. European Green Course is not about ecology. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3176901-evropejskij-zelenij-kurs-ne-pro-ekologiu.html> (Accessed 08 December 2021 p.) (in Ukr.).

14. Representation of Ukraine to the European Union. European Green Course. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-goda> (Accessed 08 December 2021 p.) (in Ukr.).

15. Schally, H. (2020) The European Green Deal: delivering the European Commission's ambitions to decouple resource use from economic growth. URL: <https://www.oneplanetnetwork.org/european-green-deal-delivering-european-commissions-ambitions-decouple-resource-use-economic-growth> (accessed 08 December 2021 p.)

16. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N., Hultink, E.J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, vol. 143, pp. 757–768.

17. Kneese, A. (1988). The Economics of Natural Resources. *Population and Development Review*, vol. 14, pp. 281–309.

18. Giampietro, M. (2019). On the circular bioeconomy and decoupling: implications for sustainable growth. *Ecological Economy*, vol. 162, pp 143–156.

19. Weetman C. (2016). A circular economy handbook for business and supply chains : repair, remake, redesign, rethink. *London, United Kingdom: Kogan Page*, pp. 25.

20. Ghisellini, P., Cialani, C., Ulgiati, S. (2016). A review on circular economy : the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *J. Clean. Prod.*, vol.114, pp. 11–32.

21. Schroeder, P., Anggraeni, K., Weber, U. (2019). The relevance of circular economy practices to the sustainable development goals. *J. Ind. Ecol.*, vol. 23 (1), pp. 77–95.

22. Sehnem, S., Jabbour, C.J.C., Pereira, S.C.F., de Sousa Jabbour A.B.L. (2019). Improving sustainable supply chains performance through operational excellence: circular economy approach. *Resources, Conservation & Recycling*, vol. 149, pp. 236–248. URL: https://pesquisa-eaesp.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/improving_sustainable.pdf (Accessed 08 December 2021 p.).

23. Demaria, F., Schneider, F., Sekulova, F., Martinez-Alier, J. (2013). What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*, vol.22 (2), pp. 191–215 (Accessed 08 December 2021 p.).

24. Büchs, M., Koch, M. (2017). Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare. *Springer*. URL: https://www.researchgate.net/publication/321520493_Postgrowth_and_Wellbeing_Challenges_to_Sustainable_Welfare (Accessed 08 December 2021 p.) (in Ukr.).

25. Birsan, K. Anti-growth - ecological metabolism? URL: <https://cedos.org.ua/researches/degrowth-an-environmental-metabolism/#politiki-evropejskogo-souzu-dla-realizacii-u-krainah-shidnogo-partnerstva> (Accessed 08 December 2021 p.).

26. Cosme, I., Rui, S., O'Neill, D. (2017). Assessing the degrowth discourse: A review and analysis of academic degrowth policy proposals. *Journal for Cleaner Production*, vol. 149, pp. 321–334 (in Ukr.).